

Az egyéniség és a személyiség az Újtestamentomban.

Paedagógikámnak alapvető gondolata a *személyiség*. A személyiség ugyanis mint *elv* határozza meg azt — még didaktikai részében is. — Mindég örültem, hogy ha tanulmányaim és tapasztalataim eredményét egyezőnek találtam az evangéliumi vallásunk írott forrásában megnyilatkozó szellemmel. —

Igen természetes tehát, hogy paedagógikám alapeszméje szemüvegén is betekinttettem a szent könyvbe s tán nem élek vissza az olvasó türelmével, midőn e vizsgálódásom eredményét ezennel bemutatom.

Tudományosság szempontjából közleményemnek egyik fogyatkozása, hogy a tudományos kritika nagy készletét nem mutatom be: de tán van annak is jogosultsága, sőt bizonyos tekintetben még előnye is, ha nem azt kutatjuk, hogy mit mondanak mások valamely forrásról, hanem vissza adjuk azt, a miről maguk a források tanúskodtak az odaadólág figyelő előtt.

Többet ígér a cím, mint a mennyit a dolgozat nyújt. — Nem foglalkozom az Újtestamentom egészével, hanem csak is a synoptikusokkal, a Jánosi evangéliommal és Pál apostol irataival. Ezekben látom, ha nem is az Újtestamentom egészét, még is summáját. Külömben nem mondok le arról, hogy a többi iratokkal is alkalomadtán foglalkozom.

A nyujtottban is nagy az aránytalanság. Röviden végzek a synoptikusokkal, s mostohán bánok el a Jánosi evangéliommal; ellenben behatóan tárgyalom Pál apostol iratait. Az önkényesség vádja alól azonban felszabadul eljárásom, ha tekintetbe vesszük, hogy a synoptikusokkal már is ily szempontból behatóan foglalkoztam a Theologiai Szaklap I. évfolyamában (megjelent különlenyomatban: Jézus Krisztus, a nevelésnek elve. Pozsony 1903 98 l.); a jánosi evangéliom pedig e kérdésre nézve meddő; ellenben Pál apostol irataival, e kérdésre vonatkozó nehézségeivel és ezek megoldásával járó gazdag eredményével még eddig nem foglalkoztam. —

Mielőtt a tárgyaláshoz fognék, lehetőleg rövidséggel összefoglalom, hogy mit értek személyiség alatt¹⁾. Még így is szükséges

¹⁾ Kimerítően tárgyalom ezt a Magyar Paedagogia 1906. évi egyik füzetében.

a személyiség természetes alapjából, az egyéniségből kiindulni. A személyiség ugyanis ethizált egyéniség. Az egyéniséget végre is a mindenség szelleme, Isten tételezi a természeti tényezők felhasználásával az öszszervezet léte és fejlesztése érdekében. — Ezt az egyéniséget a történeti tényezők belenevelik a család, a nemzetiség, a nemzet útján az emberiség szervezetébe. Midőn az egyén e szervezeten belül sajátos feladatában sajátos isteni célgondolatjának tudatára emelkedik s ennek érvényesítésében látja jobb Énjének szükségyszerű és éppen ezért szabad megnyilatkozását, s midőn az egész szervezetet átható szellem erejében minden másban szintén e sajátosságot keresi s szívesen közreműködik az egészet szolgáló e sajátosság érvényesülésében: ekkor az egyéniség személyiséggé vált. — A személyiség tehát a hatásos sajátos isteni célgondolatban, jobb Énjében, tehát Istentől való függésében szabad egyéniség, ki ugyancsak Istentől való függésének erejében az egész érdekében szolgálja embertársát is. A személyiség tehát egyszerűen vallás-erkölcsi egyéniség.

Az a kérdés, hogy az egyéniség és a személyiség fogalma, a kettő közti különbség és a kettő közt létező összefüggés megvan-e az újtestamentumi iratokban, nevezetesen Krisztusnak személyére nézve és azután általában az emberre nézve?

A synoptikusok alapján Krisztusban az egyéniség és személyiség közti különbséget megtehetjük — bár nála a természeti alap meghatóan beleolvad az erkölcsibe. Jézus lelke valóban naturájánál fogva christiana volt. — Már mint gyermek teljes odaadással belemélyedt a zsidó vallás-erkölcsi világba, és pedig nem kicsinyes törvényei, jogi formái szerint (a mint ezt Pál apostol — és később Luther is tette), hanem annak központi mozgató gondolatába: *Istenbe*, s Istenbe sem rideg — jogi természete szerint, hanem Istennek *szívébe!* *Atyját* s nem *Úrát* látta Istenben már a 12 éves fiu s érezte azt, hogy atyja hajlékában, ott, a hol őt imádják, hol róla elmélkednek: ott van az ő helye. De érezte azt is, hogy éppen ezen vallási viszony nincs semmiféle ellenkezésben az erkölcsi követelményekkel: szülei iránt tartozó engedelmességgel és emberek előtt való kedvességgel viselkedik. Lc. 2, 49–52. Theocentricus s így mystikus és mégis nyílt, derült lelkű, kedves egyéniség lép Jézusban elibénk. —

S még is van az ő életében is egy időpont, a melytől kezdve e kedves és megható egyéniségben a *személyiség* tulajdonképpen megalakulását komoly és nehéz küzdelemben és munkában kísérhetjük. Ez a keresztelés és kísértés időpontja. A bűnbánattal járó jánosi keresztelés alkalmával, ezen magába, célgondolatjába való elmélyedés alkalmával felvillant Jézus tudatában, hogy Isten nemcsak az Atyaisten, hanem hogy ő e jóságos Istennek, a szeretet Istenének fia, s hogy e fiúság elvének hirdetésére Ő van hivatva. — A kísértés idejében pedig e kijelentés és hirdetés módjára nézve jutott magával tisztába,

s megnyerte személyi életének *érvényesülésére* nézve a teljesen tiszta tudatot. Ember maradt ez után is. Isteni erőre szorult folytonosan ezután is. Nem egyszer vonult vissza, hogy egyedül lehessen Istenével, s volt idő, midőn nehezen küzdött az ő akarata az istenivel; s volt idő midőn igazán egyedülinek, még Istentől is elhagyottnak érezte magát: de élete egy percében sem homályosult el annak tudata, hogy végre is nem az ő akarata, hanem Istené teljesüljön s hogy ennek következtében Énje egy felsőbb hatalomhoz van kötve, a melyben és a melyből élni reá nézve nem csak belső szükségyszerűség, (a *dei* élete forduló pont-jain) hanem boldogság is¹).

A János-féle evangéliom az egyéniség és személyiség közti különbséget legalább Jézusban nem teszi meg, mivel Jézus nem fejlődik s így személyiség alakulásáról szó sem lehet. Jézus ez evangéliom szerint metaphysikai, sőt kozmikus jelentőségű lény. A világ kezdetén már volt, illetőleg a világ előtt már is volt mint *lóγος*, egyedül Istennel viszonyulásban (*πρὸς τὸν Θεόν*), úgy hogy Isten volt a *lóγος*. Ő mint ilyen (*πρὸς*) a világ életének, világosságának az elve, úgy hogy minden a mi keletkezett — általa lett. (Ján 1, 1-3). — Mint ilyen Ő Istennek az *egyedüli* fia (*μονογενὴς παρὰ πατρός*) s ezért is az isteni *δόξα*-nak képviselője, a melynek tartalma *χάρις* és *ἀληθεία* (1, 14). Ő az ki a földre jő, leszáll felülről — az ő tulnani otthonából (8, 23) emberi testet vesz fel (*ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο* stb. 1, 14). Itt kijelenti önmagát, úgy hogy a világ láthatja őt, s ő benne atyjának dicsőségét. (1, 14). Ez alapon munkássága nemcsak tisztító (th. negatív *ἐν ὕδατι* 1, 33) hanem positive építő, — szellem keltő és pedig végtelenül (*ἐν πνεύματι* 1, 33. — *οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν τὸ πνεῦμα* 3, 34) — Ily metaphysikus lény nem lehet emberi, nem lehet fejlődő. Ily lényre nézve azok a tények, a melyek emberi szempontból oly fontosak, vagy teljesen átalakulnak, vagy egészen elmaradnak. S tényleg ezt látjuk János evangéliománál. A keresztelés teljesen új jelentőséget nyer; a kisértés története pedig egészen elmarad. A csudák is csak epideuktikus jellegűek 11, 1 stb. a Lazarusi eset 15. v. az emberi érzelmek, — Getsemáni *küzdelme*, az ő *megdicsőítettésének* ünnepe 12, 23, nem érettem történt e szózat, hanem érettetek 12, 20. stb.

A keresztelésnek Jézusra nézve nincs jelentősége. A keresztelési actus, mint ilyen nem is fordul elő János ev.-ban. Jézusnak keresztelő Jánoshoz való viszonyát azonban, valamint a keresztelés alkalmával Jézusban megnyilatkozó sajátos hivatás-érzetnek megnyilatkozását nem hallgathatta el a szerző. Köz-

² L. az egészre nézve, nevezetesen Jézusnak Istenben nyugvó derült életének, személyiségének jellemzésére, valamint a személyiségnek alakulására nézve munkámat: Jézus Krisztus, a nevelésnek elve 24 stb. kül. 28-től kezdve.

tudomása volt, hogy Jézus keresztelő Jánost felkereste, köztudomása volt, hogy Jézus ezután kezdte meg csudás isteni kijelentés mellett Istenfiúsága tudatában nyilvános működését.

János evangélioma ez el nem hallgatható tényeket alapfelfogása szerint módosítja. Felkereste Jézus keresztelő Jánost, de nem a népével solidaritásban álló bűnössége tudatában bűnbocsánat elnyerése érdekében; (Mc. 1, 1. A keresztelő János hirdeti *βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*; 1, 5: Nála megkeresztelkedének . . . *ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν*. Ugyanígy Luk. ev. 3, 3 *κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*. — Még Máté evangélioma sem vonja a jánosi keresztelés e jellegét kétségbe Mt. 3, 6 *ἐβαπτίζοντο* . . . *ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν* 3, 11. *ἐγὼ ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν*. Máténál azonban már is látunk aggodalmaskodást az iránt, hogy Jézus ily keresztelésnek vesse magát alá. Keresztelő János ugyanis Máté evang. szerint vonakodik Jézust megkeresztelni s csak akkor teszi meg, miután Jézus őt e keresztelésnek reá vonatkozó formalis jelentőségével megnyugtatja. A keresztelésnek Jézusra nézve nincs subjectiv értelme, hanem csakis üdvökonomiai-objectiv értelme: Mt. 3, 15 . . . *ἄφεσις ἔστι οὕτως γὰρ πρέπει ἔστι ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφήσιν αὐτόν*. —); hanem a végett történik, hogy keresztelő János tegyen mellette, mint teljesen ártatlan, bűnnélküli mellett vallomást. E vallomás szerint Jézus nemcsak, hogy bűnnélküli, hanem ő az, aki nemcsak népének, hanem az egész világnak bűnét mint nem a népnek, hanem Istennek ártatlan báránya megszünteti, a világra nehezedő bűnt elveszi. — (*Ἴδε ὁ ἀμὼς τοῦ Θεοῦ ὁ αἰρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου* Ján. 1, 29). Ő az, ki nemcsak hogy nem bűnös népével való solidaritásánál fogva, hanem aki még csak nem is taglalódik be Jánoshoz jövéen a kívülötte létező objectiv értelmű üdvökonomia egészébe (amint ezt Máté evangélioma teszi); hanem aki még ezen üdvökonomiának is priusa, előbb volt mint János volt, sőt a jánosi keresztelés is, mint vízzel való keresztelés csak is a jézusi keresztelésre, a szellemben való keresztelésre való tekintettel bir értelemmel. — Jézus az igazi *λόγος*, ki mit sem nyer a világtól, a történettől, hanem ad értelmet, tartalmat magának a világnak, a fejlődő, történeti létnek. — (*Ὅπισθ μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὃς πρῶτός μου ἦν. καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλὰ ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων*. Jan. 1, 30-31). S most már természetes, hogy e *λόγος*-szerű Jézus nem szorul arra, hogy Isten ő benne a keresztelés actusa alkalmával kijelentse magát, mint neki sajátos atyját. A fiúság tudata öröktől fogva meg volt ő benne. De igenis szüksége volt a világnak, nevezetesen a világon Jézust előkészítő Jánosnak arra, hogy külső jel útján felismerje Jézusban a *λόγος*-t. Ez történik meg akkor, midőn Jézus Jánoshoz jő (nincs ott, hogy megkereszteltetés végett, nincs ott, hogy a

megkereszteltetéskor történt e jel). János ekkor azt látja, hogy Jézusra galamb alakjában az égből leszáll a szellem, s hogy e szellem rajta is marad, tehát nem száll el úgy, mint a prophe-táknál, akik csak egyes esetekben, tehát csak időszerű módon voltak Istennek organumai. E szellemnek leszállása nem azért volt, hogy Jézus nyerjen ezzel valamit, hanem azért, hogy János felismerje azt, ki az isteni szellemnek állandó, elvi kijelentője s ki így nem a viznek, hanem a szellemnek erejében keresztel. — A jel, amelyet János vett, csak a szemnek szólt, de nem a fülnek. —

János evangélioma szerint az Istenfiuság eme szellem bir-tokának következménye, úgy hogy keresztelő János az, ki — miután e külső jelet látja, tesz tanubizonyságot amellett, hogy Jézus Istennek a fia. A synoptikusok szerint másképen áll ez is. Isten maga az, aki tanuságot tesz Jézus mellett, mint az ő fia mellett; csak hogy itt is különböző felfogással találkozunk. Mig Mc és Lc evangélioma szerint Isten közvetlenül Jézushoz szól s néki jelenti ki a fiuság tényét (Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα Mc 1,11 és Lc 3,22): addig Máté evangélioma szerint nem Jézusnak, hanem a világnak szól e declaratio. (Οὗτος ἐστὶν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα Mt. 3,17). János evangélioma az Istennek ily irányu ténykedésétől eltekint. Keresztelő János magától jut arra, hogy aki a szellemet állandóan bírja, Istennek fia s így ő és nem Isten tesz erről tanuságot.

A személyiség *keletkezéséről* János evangélioma szerint Jézusnál nem beszélhetünk. Ez meg volt, meg van — amennyiben ily metaphysikai lénynél személyiségről beszélhetünk. Világelv — egyéniség sem lehet. — Ez a tulhajtásnak következménye.

János evangéliomában — ha nem is Jézussal szemben — mégis meg van az egyéniség és a személyiség közti különbség, amennyiben minden igaz emberre nézve felveszi a kettős szüle-tést: a földi és a túlnani születést. Természeténél fogva az ember földi lény — alulról született (Jan. 8,23.); de az Isten országa szempontjából felülről is kell születnie (3,3) vagyis nemcsak vízből, hanem a szellemből is születnie (3,5.). Hogyan?! Ezt nem tudjuk; s mégis mint az ismeretlen keltű szél — úgy tapasztaljuk (3,5 stb.). Még csak ezen felülről való születés biztosítja az Isten országában való tagságot, az egyes embernek feltétlen értékét (3,3-5-13-34 stb.). A jánosi evangéliom felfogásában meg van e szerint az egyéniségnek és a személyiségnek különválasztása: de nincs meg a kettőnek folytonossága, egysége. — A személyiség nem az egyéniségnek ethizált volta, hanem mind a kettő eredete, léte és jövője szempontjából egészen ellentétes. — Az egyéniség e világból származik, a személyiség a tulnamból (8,23). Új — felülről való születés alapján létesül emez (3,3). Amannak lényege az érzékiség, tehát muló; emezé a szellem, tehát fennmarad (3,5-31.); amazé az alantóság, a szolgaság, a

sötétség, a bűn, a halál: emezé a mennyei lét, az uralkodás, a világosság, az élet. — (3, 31-34). — Két elkülönült lényvel állunk szemben pszichikai egység nélkül, anélkül, hogy az egyik a másikat appercipiálná, assimilálná.

Pál apostolnak Krisztus képe, valamint csudás megtérése az egyéniségnek és személyiségnek hasonló ellentétes felfogására vezethetne; Pál apostol azonban inkább számol az étellel, mint ethikai folyamattal, semhogy e dualizmusban megmerevülne.

Jézus Krisztus az ő egyénisége szerint Pál apostol előtt nem jelent meg. — A történeti Jézust ő nem ismerte; követőit üldözte, mivel oly badar tant hirdettek, hogy a zsidóknak Messiása keresztfára feszítettet. — E badar tan csak egy esetben vesztené el megbotránkoztató jellegét, ha ugyan ezen Jézus, mint Krisztus tényleg feltámadott volna, ha Isten mellett, mint Ur, mint Messiás mellett bizonytságot tenne. — A Messiásnak, mint szenvedőnek ő-testamentomi képe (Deuterojezsaja), és az üldözöttek még haláluk pillanatában is örömteljes vallása, boldogságot sugárzó arca megingatták; s a forró pusztá, forró vidék koncentráló hatása közben izgatott lelkében megjelent Krisztus, Gal. 1, 16 s e feltámadott Krisztus őt, az üldözött, a felfeszített, de fel is támadt Krisztusnak, az ő evangéliomának harcosává, hirdetőjévé tévé. — Krisztussal, a felfeszítetttel, a feltámadttal való hitélet, életközösség Pál apostolt megtanítá arra, hogy ez élet egy egészen új élet s hogy ez új élet okozója nem egyéniség egyéniségek mellett, hanem abszolút értékű *elv*. Krisztus Pál apostolnál tisztán mint ily *elv* jó tekintetbe, amelynek ezért is nincs keletkezése, hanem csak is élete; nincs magában fejlődése, hanem csakis másokban ereje. Az elvnek ezen feltétlen *léte* és feltétlen átalakító *ereje* már most megérteti velünk azt, hogy Pál apostol — megtérítése után — nem is érezte szükségét annak, hogy Jézusnak történeti szerepléséről gyűjtsön adatokat s hogy lelkében megrajzolja a földi Jézusnak képét. Pál apostol nem fordul egy emberhez sem, még a jeruzsálemi apostolokhoz sem; hanem visszavonul a pusztába, Arabiába s oda fordul az ő lelkében megjelent Krisztushoz s megalkotja magában a mennyei dicsőségben (*δόξα*) megjelent Krisztusnak isteni képét. — Még csak akkor, miután e kép megalakult, megy fel Jeruzsálembe, beszél Péterrel és Jakabbal is — más apostollal azonban nem, hogy önállóan — más apostol körébe nem vágva hirdesse a pogányoknak, a világnak a lelkében sajátosan megalakult Krisztusi képet, a Krisztusról szóló evangéliomot. — (Gal. 1, 15-19).

Krisztus szemben a pszichikus Ádámmal, ki a földből származik, a pneumatikus Ádám, akinek otthona az ég (I. Cor. 15, 45-47). Ő mint ilyen, az életet keltő szellem (45), a szellemi lények zsengeje, első szülöttje (I. C. 15, 20 Col. 1, 18); — s lehet is ilyen, mivel ő Istennek képmása (II. C. 4, 4,6) s így a dicsőség megjelenítője (*δόξα* II. C. 3, 6 stb.) — amely felé nemcsak Istennek

gyermekai, hanem még az egész természet is vágyódva sovárog (R. 8, 21 stb.). — Krisztus nem kosmikus léti alapja a mindenségnek — úgy mint János evangéliuma szerint — hanem valódi — azaz szellemi létének és így megdicsőülésének alapja; — s így mint ez alapon folyton éltető, vezető a valódi Úr. (ὁ κύριος τὸ πνεῦμα ἐστίν II. C. 3, 17. ὁ δεύτερος ἀνθρώπος ὁ κύριος I. Xp. I. C. 8, 6). — Krisztus elvi jelentősége, Úrsága tehát nem kosmikus, hanem *üdvörténeti*. Ezért neki is, mint minden történetnek — célja, vége is van. — Ezért is nem mondja Pál apostol soha Krisztust *Θεός*-nak, amint azt János evangélioma teszi, (János 1, 1) hanem mindég Isten alárendeltjének. Valamint a keresztyének Krisztuséi; úgy Krisztus Istené I. C. 3, 23; — s valamint a nőnek feje a férfiu, a férfiué Krisztus: úgy Krisztusé Isten. I. C. 11, 3. Az a nagy tisztelet, amellyel térdet hajtva hódol a lények összesége Krisztusnak, nem Krisztusnak, hanem Istennek, mint az atyának dicsőítésére szolgál (εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς Phil. 2, 10-11) Nem is Krisztus az, ki magától lett ilyen tiszteletre méltóvá, hanem Isten az, ki néki ily hatalmas nevet, *κύριος* nevet adott, ki őt annyira felmagasztalta. (Phil. 2, 9). Ezért is akkor, midőn Krisztus feladatát megoldotta s mindenek fölött uralkodik, akkor át is adja ismét missioját annak, ki őt ezzel megbizta, átadja uralkodását Istennek, úgy hogy végre nem Krisztus, hanem Isten leszen minden mindenkben (ἵνα ἡ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. I. C. 15, 24-28).

Mégis, minthogy Krisztus lényege *πνεῦμα*, s minthogy az üdvörténet szempontjából elvi jelentősége van és pedig nemcsak úgy, hogy Isten ő felé irányította a történeti fejlődést, hanem úgy is, hogy ő általa lett minden (I. C. 8, 6) s hogy ő táplálta az ő szellemével az Izraelitákat Mózes idejében (I. C. 10, 4) —: Pál apostol Krisztusnak *præexistens* s ezzel minden vallásra nézve universalis jelentőségű létet is tulajdonít. — Az ő személyisége nem lett, hanem volt már, mielőtt földre szállott. Személyiségének lényege a *πνεῦμα*, otthona mint *τὸς ἴδιος*-é (R. 8, 32 10, 6) az ég (ἐξ οὐρανοῦ I. C. 15, 47). Mint ilyent, mint fiát küldi őt Isten az idők teljességében a földre és pedig nem lényegének megfelelően dicső alakban, hanem úgy, hogy asszonytól születve — a törvény alatt, a bűn állagának (husának) megfelelő, tehát érzékihez hasonló testben jelenik meg. (R. 8, 3). Eredeti alakja isteni (*μορφή τοῦ Θεοῦ* Phil. 2, 9), az isteni *δόξα* tükröződik vissza az ő személyiségében (*πρόσωπον* II. C. 4, 6), mivel Istennek képmása (II. C. 4, 4-6). Tudja ezt Krisztus maga is, úgy hogy nem tekinthette bitorlásnak ha az emberek előtt is isteni lényegének megfelelő, Istennel egyenlő hatalmi uralkodói alakban lépett volna fel (csak így lehet e kényes helyet: *ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ* Phil. 2, 6 tekintettel a philologiai követelményekre, s nevezetesen az összefüggés által adott antithesisre felfogni. Pfeleiderer correctiója régebbi nézetével szemben

csak is rontás, bár igaza van, hogy az ἵσα εἶναι a fönt kimutatott subordinációval bajosan egyeztethető. (L. Pfeiderer Paulinismus 148. l.). Krisztus azonban ezt nem teszi. Maga mond le az emberek iránti szeretettől indítatva (cf. még R. 8, 3 Gal. 4, 4) eredeti állapotával járó gazdagságáról — szegénnyé lesz, hogy e szegénységével gazdagítsa hiveit; (II. C. 8, 9) nem az Úrnak δόξα alakját, hanem a szolgának σάφξ-szerű alakját veszi fel, alakja szerint mulandó σάφξ-szerű embernek tűnik fel, (R. 8, 21 II. C. 4, 10), embernek hasonlatosságában jelenik meg¹⁾, megalázza magát, aláveti magát a törvénynek, Gal 4, 4 azt mint δίκαιος teljesíti is R. 5, 19; sőt aláveti magát még a halálnak, és pedig a leggyalázosabb halálnak, a kereszthalálnak is. — Phil. 2, 6-8. R. 8, 3. II. C. 5, 21. — Krisztus lényege ezzel nem változik. Földi léte csak is átmeneti jelleggel bír, hogy a világ számára is feltűnjön végre is annak, ami magában volt πνεῦμα-nak, az egész emberiséget éltető és meghódító hatalomnak, amely útján megdicsőül Isten, mint atya. (Phil. 2, 9-11). Krisztus mindezek alapján — Pál apostol szemeivel nézve őt — *üdvörténeti elv, amely emberi véges léte előtt már létezett isteni alakban, mint emberfölötti lény; ki önelhatározása alapján az emberek iránti szeretetből lemond e fényes állásáról, hogy megaláztatásával emelje fel az embereket, szegénységével gazdagítva azokat s így végre azzal, hogy az emberek is ő előtte meghajolnak — dicsőítse meg az Istent.*

Van Krisztusnak egészen sajátos, minden emberin tulemelkedő állása, Isten rendeletéből, de Krisztus elhatározásából is földi hivatása. *Átvitt értelemben e sajátos állású és hivatású lényt — egyénnek nevezhetjük.* Csak átvitt értelemben azért, mivel nem volt igaz emberi léte, hanem annak csak hasonlatossága; tudata és akarata nem emberi, hanem emberfölötti lényegén alapult olyannyira, hogy a tulnani elhatározásnak volt itteni élete érvényesülése.

Személyiségnek is bajosan mondhatjuk e Pál apostoli Krisztüst, mivel a személyiség éppen a történeti hatalmak kölcsönhatásán alapuló öntudaton, a sajátos éniségnek tudatán épül fel: holott e tudat a Pál apostoli Krisztusban már előbb volt meg s a *történet* nem reá, hanem az emberekre, és végre Istenre nézve birt jelentőséggel. Ő maradt a mi volt lényege szerint: csak az emberek hajoltak meg előtte s Krisztusnak Úrul való elismerése útján dicsőült meg Isten, mint atya az emberek előtt. —

Pál apostól új — de feltétlen értékű életelvet látott élet tapasztalata alapján Krisztusban. Midőn ezen új elv alapján aperticipálta eddigi képzetkörét: alakult meg az a *Krisztus-*

¹⁾ Csak ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας jelenik meg, mivel az ő lényege, az ő Ἐννε πνεῦμα ἁγιοσύνης nem engedi meg, hogy ama σάφξ nála is érvényesüljön. Krisztusnál előbb volt meg realiter és nemcsak potentialiter a πνεῦμα; míg az embernél az első a σάφξ alapján ténykedő ψυχικὸν σῶμα.

kép, mely az elvnek feltétlen, isteni voltát teljesen kifejezte ugyan, de a történeti Krisztussal, a kiről mitsem akart az első három év alatt tudni — nem számolt. Nem Krisztussal, mint történeti lényvel, hanem Krisztusnak halál-tényével és feltámadási tényével nem történetileg, hanem vallásbölcseletileg foglalkozott. Nem Krisztusnak élete, hanem a Krisztusnak, mint a mi bennünk ténykedő elvnek — mi bennünk lefolyó élete iránt érdeklődött az üdv iránt sóvárgó kedély intenzitásával, és saját, valamint követői életével illusztrálta az érzéki életnek való elhalás és a szellemben való feltámadás boldogító, a hívőt is végre megdicsőítő (πνευματικὸν σώμα) evangéliomát.

Igen közel áll a Pál apostoli Krisztus kép a János-féle evangéliomban rajzolthoz. Itt is, ott is csak átvitt értelemben beszélhetünk egyéniségről és személyiségről. —

Sokkal életteljesebb azonban Pál apostolnál az ember egyéniségének és személyiségének képe, mint János evangéliomában,

Ez utóbbiban merev ellentét van az ujjászült és nem ujjá szült ember közt, a melyet semmiféle psychologia sem közvetít. Más az egyiknek eredete, élete és célja, mint a másiké. — Az egyéniség nem ethizálódik a személyiségben, hanem az egyik a másikban egyszerűen nincs. —

Pál apostolnál is meg van a két élet közti ellentét. Az ellentét azonban nála nem személyi, hanem elvi; nem az Én más, hanem az Ént mozgató erő, elv lesz mássá; s ezzé sem csudás módon, egyszerre, hanem psychologiai közvetítéssel. — Az élet és nem az abstractio terén mozgunk itt. Pál saját életéből, lelkének finom megfigyelése alapján merítette az egyéniséget a személyiségtől megkülömböztetve, de az egyikből a másikba átvezető adatokat. —

Pál apostol szerint két ellentétes elv mozgatja az embert: a σάρξ-nak és a πνεῦμα-nak elve; mely elvek képviselője Ádám és Krisztus, az első és az utolsó Ádám I. C. 15, 45 stb.

A σάρξ az objektív bűnnek alapja; úgy hogy minden érzékire egész öntudatlanul a bűnnek sötét hatalma nehezedik rá. Minden test, a melyet a σάρξ éltet, minden σῶμα ψυχικόν a bűn hatalmának van alávetve s ezért is halál hatalmának is. A bűnnek, a halálnak alapja és mozgató elve a σάρξ, a χοῖκος ἄνθρωπος. (R. 5, 12 ff. 21. vltm I. C. 15, 45 stb.). Ezzel szemben az igaz (δικαιοσύνη, ἀγιοσύνη) életnek, az örök életnek elve a πνεῦμα, a πνευματικὸς ἄνθρωπος, közelebb azon πνεῦμα birtoka, mely az égből jő, tehát az ἐπουράνιος ἄνθρωπος vagy is Krisztus — Ez a két elv egymás ellen küzd: ἡ σάρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δε πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, τὰντα δὲ ἀλλήλοισ ἀντίκειται Gal. 5. 17. — Azonban egyik elv sem alkotja meg az Ént, hanem mind a kettő befolyásolja azt. — Az Én — ez egymással küzdő, ellenséges hatalmakkal szemben áll — mint az akarásnak, a cselekvésnek felelős alanya. — Kezdetben az Én egészen

elmerül öntudatlanul a mindég először érvényesülő *σάρξ*-nak hatalmába; végre tudatosan elmélyed a *πνεῦμα* erejében, úgy hogy azt, mint vezető és életető hatalmat önmagába felveszi. — Amott kezdetben a *σάρξ* az appercipiáló hatalom az Énnel szemben: itt végre a *πνεῦμα* appercipiálja az Ént. E két véglet közt folyik le az ember egyéni és majd személyi élete. —

A *σάσιξ*-ba elmerült Én (az ember mint ilyen *σάρκινος ἄνθρωπος* v. *σάρκινον εἶναι* Rom. 7, 14 I. C. 3, 1. II. C. 3. 3. — a törvény szavára felébred öntudatlan állapotából s már most az ismert jó ellenére is, az ellen *fellázadva* (*ἐπιθυμῶν*) követi a rosszat s így már most tudatosan követi el a bűnt (R. 7, 7 stb.) (az ember, midőn így tudatosan a *σάρξ* hatalma alá kerül *σαρκικός*-szá válik Rom. 15, 27. I. C. 3, 3. 40 11. II. C. 1, 12.) Tudatosan azonban a rosszat el nem követhetné az ember, ha nem ismerné a *jót*. A jó, az erkölcsi szellem, ezért is Pál apostol szerint benne van az emberben. S ime — itt van a nagy eltérés János evangélioma felfogásától, hogy e jó nincsen az *ἐπιποιήσιος* emberhez a *δευτέρος ἄνθρωπος*-hoz, Krisztushoz kötve, mint a ki ezt a jót, a *πνεῦμα*-t az égből hozza le a földre. A jó, az erkölcsi szellem az emberi természettel adva van. A mint a bűn, a rossz szellem be van plántálva a *σάρξ* útján a tagokba mint indító, az embert vezető hatalom (*νόμος ἐν τοῖς μέλεσιν* R. 7, 23): úgy viszont a jó, az erkölcsi szellem is a *πνεῦμα* útján Isten által be van plántálva a belső emberbe (*ἔσω ἄνθρωπος*), a *νοῦς*-ba, a szívbe, a lelkiismeretbe, a hol mint *νόμος τοῦ Θεοῦ* Rom. 7, 22 vagy mint *νόμος τοῦ νοῦς μου* R. 7, 23 ténykedik. — Az *érzéki* ember mellett, vagyis jobban mondva azzal szemben, benne van minden emberben a belső ember. Mig amaz az egyesre, az érzékire irányul: addig ez az egyeseket megérteni, az egyeseket mozgató általánost, tehát a gondolatot, a láthatlant felfogni akarja s e szerint kíván cselekedni is. A *νοῦς* emez értelmi és gyakorlati iránynak tényezője. A *νοῦς* azonban magában véve még nem jó. — Pál apostol anthropológiájában a *νοῦς*-nak formális szerepe van, épp úgy mint a *σῶμα*-nak. Lehet a *σῶμα* épp úgy a *σάρξ*-nak, mint *πνεῦμα*--nak *σῶμα*-ja. Első értelemben a *σῶμα* a mulandóságnak, a végességnek, a halálnak alakja, mig a második értelemben a szellemnek, az életnek, az örök életnek megdicsőülése (*δόξα*).

Igy vagyunk a Pál apostoli *νοῦς*-szal is. — Szolgálhatja a *σάρξ*-ot, de másrészt a *πνεῦμα*-nak is léphet szolgálatába. Első esetben ez a *νοῦς τῆς σαρκός* Col. 2, 18 természetesen maga is megromlik: *αδόκιμος*-szá R. 1, 28 *διεφθάρμενος*-szá I. Tim. 6, 5 v. *κατεφθάρμενος*-szá II. Tim. 3, 8 válik, úgy hogy most a természetes rosszat művészi, mesterséges, a természetten túltevő és így természetellenes, a természet rovására kieszelt, a természetet kicsavaró rosszá teszi. — A *νοῦς*-nak ezen szerepéről Pál apostol a legnagyobb keserőséggel nyilatkozik és pedig a *νοῦς*-nak épp-úgy *értelmi* mint *gyakorlati* irányú ténykedésében.

Ez a *νοῦς τῆς σαρκος* lényegileg a *kereszttyén vallás előtti* *νοῦς*, amely a ker. vallást nemcsak, hogy nem képes megérteni, hanem abban egyenesen bolondságot lát; (*ωωρία* I. C. 1₈ stb.), amely érvekre, ékes szavakra támaszkodik, de önteltségében, saját önző bölcsességében nem odaadólag kutatja az istenieket, s ezért nem is ismeri fel az isteni bölcsességet, úgy hogy végre is az ami előtte bolondság, győzi le az ő bölcsességüket. Nem a *νοῦς*-ra, mely a *σοφία σαρκική* szolgálatában áll, hanem Istennek kegyelmére, — bizza magát ezért is Pál apostol, amely a *πνεῦμα*-ban ténykedik ő benne II. C. 1₁₂.

De behatolt e *σαρκικός νοῦς* tévesztő hatásával még a kereszttyén közösségbe is. Már a korinthusi gyülekezetben is az ily okos elemek érvényesülése ellen szól az apostol. Még határozottabban foglal velük szemben állást a Thimotheushoz irt levélben, valamint a Colossabeliekhez irt levél.

Nem a *νοῦς*, hanem az *elrontott νοῦς* (I. Tim. 6₅ és II. Tim. 3₈) az, amelyről Pál apostol óva inti kedves tanítványát. — Az önzés, nevezetesen a pénzszeretet, amely mindent csakis az eszköz szempontja alá helyez s így minden bajnak gyökere (*ἡ δὲ ἀρχὴ πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ ἡ φιλαργυρία* I. Tim. 6₁₀), amely miatt az ember telhetetlen (6 *Ψ*), amely miatt ki akar tűnni társai fölött, mely miatt érvényesülni kíván mással szemben az irigység, a gyanúsítás, a szitkozódás fegyverével, amely védi saját álláspontját a legkülömbözőbb felmerülő kérdéseknél (*ζητήσεις* 4 *Ψ*) érvvel, szóharccal, feleseléssel, amely még a kegyességből is *üzletet* csinál (5 *Ψ*): ez az, mely a *νοῦς*-t megtéveszti s elrontja, úgy hogy kapkod ide s oda (*διαπραρατίζαι*) s végre is elfordul az igazságtól. (5 *Ψ*).

Egészen így jellemzi e megrontott eszüeket a II. Timotheusi levél 3. fg. A fékevesztett, önmagától való elteltség, amely még a szülőkkel szemben sem ismeri a kegyeletet, (*γοεῦσιν ἀπειθείς* 2. *Ψ*), amely azért is nem törődik a szeretet és hűség köteleivel (3. *Ψ*); mely az élvezetet — még Isten fölé is helyezi (4. *Ψ*); mely ezért is a kegyesség színében betolakodva a családokba, itt az asszonykákat szenvedélyeik és tudákosságuk felhasználásával hatalmába ejti: ez az, ami a *νοῦς*-t megrontja s megakadályozza, hogy az igazságot felismerje, s mely élvezet oly hitre, mellyel tüntetnek ugyan, de mely az építésre nézve teljesen hatástalan (*ἀδόκιμος* 8 *Ψ*).

De nemcsak az ember testében létező érzéki elem rontja meg a *νοῦς*-t, hanem a vallásban létező *érzéki elem* is. Ezt fejtegeti a Colossabeliekhez irt levél 2-dik fejezete. Ez az érzéki elem: a természet elemeinek (*στοιχεῖα τοῦ κόσμου* 8 *Ψ*) kultusa, illetőleg ezeken a nap és hold constellatióin alapuló kultus, másrészt az emberi hagyományok hatalma, mint amelyek vonatkoznak az ételre és ivásra, a körümetélkedésre, a keresztelésre, a keresztrefeszítésre, a törvény elítélő hatalmát hirdető levélre, a világi

hatalmak és hatalmasságokba fektetett hitre. Mind ez az emberi elmét, a *νοῦς*-t meghatározza, úgy hogy ez a világok ez elemein és tradíciónak e törvényein alapuló világnézetet (*φιλοσοφία*) alkot magának, azt üres csalafintasággal (*κενή ἀπάτη*) összetakolja és most már másokat, sőt éppen azokat, akik már-már a célhoz eljutottak, a babértól elüti (*καταβραβενέτο* V 18) rábeszélő érvelésével (*παραλογίζεται ἐν πιθανολογία* 2, 4). Ez érvelés annál is hatásosabb, mivel e *νοῦς* még a viselkedésben is alakoskodásra viszi az embert: anygali alázatossággal és szolgálati készséggel igyekszik (*θέλων*) fellépni, — holott sejtelve sincs az igazi anygali alázatosságról és szolgálatkészségről. Alapjában az ily érzékiekre támaszkodó ember — rátartó, felfuvalkodott — *ὑπὸ τοῦ νοῦς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ* 2, 13¹).

Ugyanily értelemben mondja az Ephezusbeliekhez irt levél is hiába valónak, haszontalannak a *νοῦς*-t. Az érzékiek következtében elhomályosul az elme, elidegenül az isteni lélettől: s az emberben létező tudatlanság és hidegség (szív elkeményesedés *πάρωσις τῆς καρδίας* Eph. 4, 17) okozza a *νοῦς* tevékenységének meddőségét (*ματαιότης τοῦ νοῦς* 4, 17).

Az ephezusi levélnek e helye azonban már utal arra is, hogy az érzékiek hatása alatt álló *νοῦς* nemcsak hasznavehetetlen meddő, theoretikus szempontból, hanem végzetes rossz hatású *gyakorlati* szempontból. A *νοῦς*-t nemcsak elrontja, beszennyezi (Tit. 1, 15,) az érzéki élet, hanem e megromlott *νοῦς* viszont rossziaságában fokozza az érzéki életet. (V 19.)

A classicus hely erre nézve a Római levélnek első fejezete. Az a megromlott ész (*ἀδόκιμος νοῦς*) nem éri be a közönséges, természetes érzéki étellel, hanem természetellenes módon is végzi a nem illőt (*τὰ μὴ καθήκοντα*. R. 1, 28), úgy hogy most már kiszámított gonosszá lesz az ember, bővelkedve minden bűnben R. 1, 29 stb.

Igazán rossz, nagyszabásulag *rosszá* csak az okos ember lehet.

A *νοῦς* azonban nemcsak a *σάρξ*, hanem a *πνεῦμα* szolgálatába is léphet, megújulhat — akkor, ha az érzékiséget feláldozzuk, Istennek élő áldozatot hozunk s így az érzékiek kultusa helyett észszerű kultusban áldozunk (*λογικὴ λατρεία* R. 12, 1.).

¹) Érdekes, hogy a Colossebeliekhez írott levél nem állítja ridegen szembe ez érzéki állapotot a szellemivel, a világot a krisztusival. Az érzéki is nemcsak negatív valami, hanem megvan abban is a szelleminek árnyéka (*σκιά τῶν μελλόντων* V. 17); Krisztusnak mintegy teste (u. o.), amelynek szellemi jelentősége abban áll, hogy halálával megszüntette az érzékieket azok számára, akik Krisztusban körülmetélkedtek, megkeresztelkedtek, meghaltak. Krisztussal való meghalás — a világ érzéki elemeinek való éleést elvileg megszüntette, úgy hogy most már keresztényellenessé vált az, ami azelőtt Krisztusnak előrevetett árnyéka volt.

Ekkor átalakul az egész ember, romlott *νοῦς*-ja megújul (*ανακαινωσις τοῦ νοῦς* R. 12, 2.), s ime most már tisztán mérlegelve látja (*δοκιμάζει*) az az előtti *ἀδόκιμος νοῦς* Isten akaratjának végső célját, lényegét (*τί τὸ θελημα*): a jót, a tetszőt és a tökélyet R. 12, 1. —

A *νοῦς* ugyanis a dolgok lényegére, azok végső megértésére irányul; arra, a mi nem áll érzékiképpen előttünk, a mi a dolgok, a személyek mögött rejlik, mint elrejtett végső cél. Pál apostol, midőn a világtörténet *ἀσύμωρον*-ja előtt áll, midőn az isteni gazdagság és bölcsesség és ismeret szédítő mélysége fölött mereng: akkor bámulja Istennek az emberek előtt elrejtett *νοῦς*-ját R. 11, 33. 34. — S míg a psychikus ember Isten szellemi ténykedésében balgaságot lát, mivel nem képes a szellemeket felfogni: addig a szellemi ember, a keresztyén behatol Krisztusnak cél-gondolatjába, a mely őt művében vezette; mivel követőiben él éppen ez a célgondolat, Krisztusnak *νοῦς*-ja I. C. 2, 14-16.

Mint hogy éppen a *νοῦς* az, mely a dolgok célját és így lényegét felismeri, épp azért ennek van legnagyobb jelentősége a társas, a közéletben, — a keresztyén közéletben is. — Igaz, hogy a *πνεῦμα* ezen életnek elve s ez magában is elégséges a vallásos egyénre nézve. Kell, hogy minden emberben ez meg legyen. Ezzel emelkedik Istenhez imában, mely az érzelem közvetlenségében sohajszerű, majd exztatikus szavak útján (*γλώσσαις λαλεῖν*) hallható, de idegen előtt magyarázat nélkül meg nem érthető. Érthetővé a *πνεῦμα*-szerű is még csak a *νοῦς* útján lesz. Ezért is ily *νοῦς*-szerű imát, szavat kíván Pál apostol a gyülekezésben. S ily *νοῦς*-szerű szó többet ér a közösségben, mint 10,000 ily *γλώσσα*-szerű. I. C. 14, 19. *νοῦς* alapján értik meg egymást a közösségben levők; azért is akkor, midőn Pál apostol arról értesül, hogy a korinthusiak közt szakadások állottak be, pártok keletkeztek, a melyek egymással vitatkoznak, részben nagy ékesszólással is: azt kívánja, hogy a *νοῦς* által meghatározható célban egyesüljenek, illeszkedjenek egymáshoz (*ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ* I. C. 1, 10.). — S a mint behatol a *νοῦς* a dolgok lényegébe, felismeri azok célját:— ugy a *νοῦς* az, a mely éppen ezen alapon értékeli az egyes dolgokat s így kinek-kinek megalkotja sajátos világnézetét, a mely akkor, ha a fődologra nézve meg van az egyezés — a mellékes egyes dolgok értékelésénél a keresztyéneknél is (in necessariis unitas, külömben libertas) külömböző lehet. (*ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῖ πληροφοσένθω* R. 14, 5.) — vagyis más szóval a *νοῦς* el értékelő gondolatok (*νοήματα*) a keresztyénnél külömbözők lehetnek ugyan: kell azonban, hogy mind ezek Jézus Krisztusban legyenek fundálva s így létesüljön az az isteni béke, a mely minden *νοῦς* fölött áll (*εἰρήνη τοῦ θεοῦ, ἡ ἐπερέχουσα πάντα νοῦς φροῦρίσει . . . τὰ νοήματα ἡμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ* Phil. 4, 7.)

Nincs feltétlen értéke a *νοῦς*-nak. Alá van rendelve az isteni békeséget létesítő *πνεῦμα*-nak. Azért azonban mégsem fejeznék ki egészen helyesen Pál apostol nézetét, ha a *νοῦς*-ban rideg, közönyös eszközt látnánk csakis a *σάϱξ* és *πνεῦμα* hatalmi kezében. — Nem csak eszköz, mely természete szerint indifferens lenne két urával szemben; — hanem természeténél fogva *közelebb* áll a *πνεῦμα*-hoz.

Természete szerint *nem érzéki*, hanem keresi a *σάϱξ* mögött levő láthatatlant, a gondolatot, a dolgok értelmét, fogalmát. — Ezért is az esetben, ha mégis az érzéki természetnek szolgálataiba áll: azon is túl tesz; szolgálva azt természetellenesre jut el.

Negativ rontó hatalomnak bizonyul be az érzéki téren. Nincs köszönet a szolgálatában; perverssé teszi *magát* a *σάϱξ*-ot.

Természete *szellemi*. Midőn a *πνεῦμα* szolgálatába lép: annak végső gondolatait céljait, nemcsak kutatja, megérti, hanem másokat is arra vezet, másokkal is építőleg megérteti azokat.

Szellemi természete mellett bizonyosságot tesz az a körülmény is, hogy midőn az isteni *πνεῦμα*, a Krisztusi életnek elve még nem ténykedett: már akkor is ténykedett a *νοῦς*, mint ezt a *πνεῦμα*-t előkészítő tényező. — Istennek *erkölcsi világrendjét*, mely a rosszat elítéli, mint az isteni haranak tárgyát: ezt a láthatatlant, melyet Isten az ember *lelkének bensejébe a teremtéssel* helyezett — az ember, mint az ő *νοῦς*-jának tárgyát (*νοούμενα* R. 1. 17 stb.) felismeri. A *νοῦς*-nak az elvontra, a dolgok mögött létezőre való irányulása nevezetesen ezen felismerés alapján egyenesen szellemi meghatározottságot nyer, úgy hogy érthető, hogy Pál apostol a *νοῦς*-t a „*σάϱξ*“-szal, az érzéki testeivel szembesíti, mint olyant, a melynek ellenkező irányzata van, mely megnyilatkozásában ellenkező módon, ellenkező törvények szerint ténykedik. A *νοῦς* az isteni *νόμος*-t szolgálja, míg a *σάϱξ* a bűnnek *νόμος*-át (R. 7. 25) s így már most küzd mi bennünk egyrészt a *νόμος τοῦ νοῦς μου* ama másik *νόμος*-szal *ἐν τοῖς μελεσίῳ μου* R. 7. 23. Így jut a *νοῦς*, mint a gondolkozásnak, az általánosításnak, a dolgok lényege, tehát tüneményi voltuk mögött létező láthatlan oldal felismerésének organuma, mely így a mi lényegünket, a mi célgondolatunkat is tudatra emeli — magával a szellemmel közelebb kapcsolatba, sőt oly közelbe, hogy Pál apostol a *νοῦς*-t az organumot használja a *πνεῦμα* helyett; pedig a *σάϱξ*-nak csak is a *πνεῦμα* képezi ellentétét.

Hogy mind ennek dacára a *νοῦς* mégis alapjában csak formális jelentőségű s egészen távol áll az aristotelesi *νοῦς*-tól, a melyhez csak a Pál apostoli *πνεῦμα* hasonlítható: erről nem szabad megfeledkezni; valamint arról sem, hogy a *νοῦς* a gondolkozásnak, a theoriának az organuma, a mely gyakorlativ még csak az akaró én által, az érvei által meghatározott, legyőzött *καρδία*, a szív által válik. —

Az egyéni élet ható központját egységes ható subjectumát, az ember *Énjét*: Pál apostól szerint a **szív**, a *καρδία* képezi.

A *νοῦς* a világban és önmagunkban létező lényeg felismerésére törekszik. A mennyiben ez ismeret útján a dolgokat osztályozzuk, sajátosságukban feltüntetjük: azokat *értékeljük* is. Az értékelés azonban még csak akkor életteljes, azaz minket és másokat mint életerő át is hat, ha az értékelés létünkkel összeforrott értékékképzetünket is érinti; ha egész létünket emeli vagy veszélyezteti, tágitja vagy szűkíti az értékelt. Még csak a szívünkön át való gondolkozás értékel igazán. Ez értékelés affectussal is jár; amely affectus a szerint, amint a tárgy érzéki vagy szellemi — más, sőt egymással ellenkező közelebbi alakot nyer. Ez affectus az öntételezés affectusa s így kívánással, akarással, s állapoti szempontból szenvedélylyé, illetőleg élettelvvé, esetleg lemondó apathiává, teljes elhidegüléssé is válhat. A *καρδία* ezért is nemcsak az életteljes értékelés, hanem az indulat, a szenvedély, de másrészt a kívánás, az akarás, az elvszerű cselekvésnek is székhelye. Az Éniségnek öntételezése, önérvényesülése, tehát az igaz Én a szív, szemben a *νοῦς*-szal, a theoretikai iránynyal, amely első sorban a neménnel foglalkozik s még az Ént is objectivizálja.

A *καρδία* ezen sajátos természetét a *νοῦς*-szal szemben kiemeli Pál apostal, midőn az elsötétült, értelmetlen szívet szembebesíti a hiábavaló okoskodással R. 1, 21; az elsötétült *διάνοια*-t a megkeményedett szívvel Ep. 4, 18 s midőn azt kívánja, hogy az isteni békesség őrizze meg a Philippibelieknek egész valóját: gondolataikat (*νοήματα*) valamint szívüket Krisztusban Phil. 4, 7. s midőn végre az embert a maga egészében és teljességében, mind abban, amire befogadó és ható természete alapján eljuthat a külső érzéseket (szem és fül) szembebesíti a szívvel I. Cor. 2, 9. Gondolatainkban a világ és ebben a mi objectivizált Énünk tükröződik vissza: de Énünk közvetlenségében, életteljes valójában s ható erejében csak a szívben lép elibénk.

Pál apostol ezért is midőn azt akarja kifejezni, hogy mi magunk, minden kényszer, külső tekintet nélkül, tehát *közvetlen voltunkban egészen szabadon* mint „Én“-ek határozotunk, cselekedtünk: azt mondja, hogy szívből határozotunk, szívből cselekedtünk.

Igy inti a korinthusiakat, hogy ne kényszerből, ne másra való tekintettel, hanem szívből hozzák meg ajándékaikat II. C. 9, 7.

Az Ephezus és Colosse gyülekezetében élő szolgákat pedig arra figyelmezteti, hogy ne félelemből, hanem szívből, szabadon, a szívnek is nem tétovázó csavaros, hanem egyenes szavára engedelmeskedjenek uraiknak Ep. 6, 5. Col. 3, 22; s akkor, midőn a házasságra való lépés kényes kérdését tárgyalja, mint oly kérdést, amelyre kiki csakis az Istentől vett egészen sajátos charismája szerint felel meg (I. C. 7, 7) mint amelyet nem az emberekre való tekintettel, hanem csak is az isteni hivatottságra való

tekintettel (I. C. 7, 24) dönthet el, amely kérdés tisztán egyéni: ekkor a helyes határozás és cselekvés kriteriumát a szív-szerű elhatározásban cselekvésben látja (*ὡς ἐστὶν ἐν τῇ καρδίᾳ ἔδραϊος*, ennek appositio-szerű magyarázata = *μὴ ἔχων ἀνάγκην* és még közelebb *ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος* és még egyszer *καὶ τοῦτο κέκριεν ἐν τῇ ἰδίᾳ καρδίᾳ . . .* helyesen cselekszik. I. C. 7, 37.).

Az Én a maga közvetlenségében, másra való reflexio nélkülségében, tehát tisztán magában — a *szívben* lép elibénk. Ezért is Pál apostol óhajait, vágyait, mint sajátosait, amelyek benső, ellenállhatlan erővel vonzzák másokhoz, szeretteihez, hogy azok javát még önmaga feláldozásával is eszközölje: mint *szívé*-nek vágyait, óhajait jelzi. Szíve vezeti tollát, midőn Korinthusba ír; önmagát, mindenét akarja a levélbe befektetni, mivel maga személyesen oda el nem mehet II. C. 2, 4. Ha el nem juthat — legalább helyettesét, Titust viheti szíve Korinthusba II. C. 8, 16. Pál *szívének* esdő imája, amelynek teljesültében megnyugszik az, hogy a zsidók is üdvözüljenek R. 10, 1. kész volna — szívét folytonosan szorongató, komorító vágya teljesülése kedvéért még önmagát is feláldozni, elátkozni, csak hogy a zsidók üdvözüljenek. Az Én — a maga teljességében egybe olvadt szíve e vágyában. R. 9, 2. Önmagát, Énjét adja Pál, ha szíve megnyilatkozik.

S viszont, ha a szeretet alapján mást az ő Énjébe fogadott, úgy hogy az illető az ő Énjével elválaszthatatlanul egy: ezt is azzal fejezi ki, hogy őt szívébe fogadta. Tágul az ő szíve, a korinthusiakat abba befogadja II. C. 6, 11. Nem szorul arra, hogy levelek ismerjék el, hogy a korinthusi gyülekezetet ő alapította, hogy Korinthus az ő gyülekezete, II. C. 3, 2, avagy hogy kőtábla hirdesse e tényt II. 3, 3 — : az a levél az ő szívébe van írva II. C. 3, 5; maguk a korinthusiak szívébe vannak vésve, velük él és hal II. C. 7, 13. 5, 12. amint ugyancsak szívében hordja a philippibelieket (Phil. 1, 7.) s amint szíve szerint a thessaloniaiaknál van, — bár nem látja őket I. Thess. 2, 17. Midőn Énje megnyilatkozik, midőn Énje másokkal egyesült: szíve nyilatkozik meg s szívébe fogad másokat.

S e szív nemcsak az Énnek külső kerete, hanem az Én a maga teljes tartalma és értéke szerint. A szívben benn vannak a *σάφης* hatása alatt álló vágyak és szenvedélyek R. 1, 24; de benne van az isteni *πνεῦμα* ható ereje is a szívbe írt isteni törvényben, mely az embernek eredeti isteni adománya R. 2, 15, sőt benne van a szívben még a Pál apostol által hirdetett *hitnek az ígéje is*, ha szívünkre igazán hallgatunk, ha nem követjük, illetőleg nem követi szívünk a külsőségekben megakadó okoskodást (R. 10, 6. 7.), hanem elmélyed önmagába. Ekkor ugyanis látjuk, hogy szívünkben honol a megigazító hit (R. 10, 8-11.).

Ezért is Isten, midőn ítéletében értékkel minket — *szívünket nézi*. *Szívünk a mi sajátos értékünk kriteriuma*. Szívünket vizsgálja

Isten s így tudja, hogy mit akarunk (*τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος* R. 8, 27.). Szívünk törekvéseit az Úr világosítja meg s így az, amit mások előtt mi mint legsajátosabbakat el akarunk a sötétben rejteni, világossá lesz I. C. 4, 5. Hiába ekkor minden menetegetődzés, ami legelrejtettebb s legsajátosabb értékünk vagy érdemetlenségünk kiderül s gyarlóságunk tudatában — leborulunk Isten előtt, elismerve az igaz keresztyén közösségben megnyilatkozó isteni szellem erejét I. C. 14, 25. — Istenre, mint a szíveket vizsgálóra hivatkozik Pál, hogy *ὁ* tulajdonképpen mily célból hirdeti az evangéliomot; ott, szívében olvasható ki, hogy emberre való tekintettel avagy isteni kiküldetésből hirdeti-e az evangéliomot? I. Thess. 2, 4.

Mivel szívünk igazi énünk; ezért is nyugtalanok, boldogtalanok vagyunk, míg szívünk nem nyugszik meg, míg az nem nyer vigaszt. Pál apostol szereteteinek az Ephesus, Thessaloniki és Colossabelieknek ezért is azt kívánja, hogy szívüket vigasztalja meg az Isten. Ep. 6, 22. II. Thess. 2, 17. Col. 2, 2, 4, 8.

Ezért is a legnagyobb baj reánk nézve, ami énünkre nézve, ha a szív megtántorodik és tévutra jut R. 16, 18. ha úgy, mint Mózes arcát — a szívet is takaró lepi el, úgy hogy az ember Istent nem láthatja II. C. 3, 15; ha a hiába való okoskodásban az ember szíve elsötétül R. 1, 21. s így lassanként egészen megkeményedik Eph. 4, 18. Ekkor, még csak ekkor jutott el az ember az önmegsemmisítés állapotára, igaz Éniségének elpusztítására. Isten átadja a jó és igaz iránt szívében elsötétült egyént érzéki, állati természetének R. 1, 24.; átadja a bűnbánatra képtelen megkeményedett szívűeket az isteni haragnak. R. 2, 5.

Szívében tönkre megy s megsemmisül az Én: de szívében felmagasztalódik, megdicsőül az Én. Semmiféle tudós, semmiféle hit, sem szeretet, még Krisztus sem éltet magában, nem üdvözít: mind ez csak akkor, ha mi bennünk, a mi Énünkben, szívünkben él és hat. Az isteni szellem zálogát csak szívünkben birjuk II. C. 1, 23. Csak az a világosság, amelyet Isten a mi szívünkben gyűjtött, látja Isten dicsőségét Krisztus arcában II. C. 4, 6. Krisztus halála és feltámadása csak történeti tény, mely magában véve senkit sem üdvözít; nem üdvözít még e ténynek *elhívése* sem; e tényekbe fektetett hit még csak akkor üdvözít, ha *szívemben* hiszem e tényeket, vagyis más szóval, ha én meghaltam a bűnnek, ha én feltámadtam a kegyelmi szellem életére. R. 10, 9, 10. Csak a *καρδιά*-szerű hit üdvözít R. 10, 10. Csak az a Krisztus, kit tiszta szívből hívunk segélyül, kihez szívbéli a viszonyunk — csak is ez a Krisztus a keresztyén hit közösségnek elve és ereje II. Tim. 2, 22. Csak a hit által szívünkben lakó Krisztus gyökere és alapja azon szeretetnek, amelynek erejében a hivekkel való közösségben mélyedhetünk el a minden ismereten magát tultevő krisztusi szeretetbe s telhetünk meg Istennek minden tökélyével Ep. 3, 17-19.

Nem a tudáson, a külső dolgok ismeretén, azok származásán, genealogiáján, mythikus magyarázatán fekszik a súly, (*μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις* I. Tim. 1, 4.) még a törvényszerűeknek ismeretén sem (*παραγγελία* és más irányban — egészen gyakorlati casuisticus irányban a 7 *V*-ben): mind ez csak is a szeretetet szolgálja és pedig azt a szeretetet, amely *tiszta szívből* származik I. Tim. 1, 5. Pál apostol azért is, midőn a Thessalonika-belieknek nem a maga nevében ad tanácsot, hanem érdekükben Istenhez fordul imában — mást nem kíván, mint hogy az Úr sziveiket egyenesen irányítsa Istennek szeretete, Krisztus melletti kitartás felé. II. Thess. 3, 5. E szívben honoló, Isten által a szívbe öntött szeretet a keresztyénnek, a keresztyén szellem birtokosának sajátos jellemzője R. 5, 5. Ezen szívbeli meghatározottság (*περιτομή καρδίας ἐν πνεύματι*) képezi az ujszövetségnek sajátos jellegét a külső, betűszerintivel szemben R. 2, 29. Ennek birtokában *szívből* engedelmeskedünk, felszabadulva a büntől a *δικαιοσύνη*-nek élünk R. 6, 17. s a szívnek isteni erejében gáncs nélküliek leszünk I. Thess. 3, 13. s a szívben honoló isteni szellem erejében Istent atyánknak szólítjuk Gal. 4, 6 s szívünkben éneklünk Istennek dicsőítő hymnusokat Eph. 5, 19. Col. 3, 16. Szívünkben elhomályosodva, megkeményedve bukunk el, vagyunk Isten haragjának tárgya; szívünkben eltelve az isteni szellemtől, a szeretettől — igazolunk meg, üdvözülünk, élünk. Szívünk a mi Énünk.

Dr. Schneller István.